

Büyük Güç Mücadelesinde NATO'nun Konumu ve 2023'teki Hedefleri - Fatih Ceylan

2022 Madrid Zirvesi'ne Uzanan Süreç

ABD'de Biden'ın Başkanlık görevine seçilmesiyle, Trump'ın hem kendi ülkesinin demokrasisine hem NATO'ya bıraktığı kötü mirasın izlerinin silinmesi umulmuştu. Nitekim Biden işbaşına gelir gelmez ABD'nin yeniden Paris İklim Sözleşmesi'ne dönmesine ve Rusya ile ABD arasındaki stratejik nükleer silahlara dair Yeni START Antlaşması'nın

uzatılmasına olanak sağladı.

ABD'nin

uluslararası sahneye dönmesi Transatlantik topluluğun birçok üyesi için nispeten kısa süreliğine de olsa bir nefes alanı açtı. Diğer yandan, Nisan 2021'de gelişmelerin

seyri değişmeye başladı. Biden, Trump yönetiminin 2020 Şubat'ında Taliban'la Doha'da imzaladığı anlaşmayı öne sürerek ABD kuvvetlerinin Afganistan'dan çekileceğini açıkladı. Bu açıklamayla birlikte NATO kuvvetlerinin de Afganistan'dan ülkelerine dönmeleri gereği ortaya çıktı.

Nisan 2021 aynısı

zamanda Rusya'nın Ukrayna sınırı boyunca askeri yığınaklanmasına sahne oldu.

Bu

tırmanma Rusya-ABD/AB/NATO ilişkilerinin gerilmesine yol açtı. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı bilahare gerçekleştireceği 'özel askeri operasyon' için ilk işaret fişeği atılmış oldu.

Aynı yılın

Sonbaharında da küresel gündemi etkileyen hareketlenmelere tanık olundu.

NATO

kuvvetlerinin Afganistan'dan kaotik bir şekilde çekilmelerinin Transatlantik toplulukta açtığı yaralar daha tazeyken, ABD, Eylül 2021'de İngiltere ve Avustralya'yla birlikte Çin'in Uzak Doğu'da artan nüfuzunu dengelemek üzere AUKUS paktını imzaladı. Bunun hemen ertesinde Vaşington'da Dörtlü Güvenlik Diyalogu (ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya'nın yer aldığı QUAD) Zirvesini topladı. ABD'nin, Asya-Pasifik'i odak alan ardı sıra attığı bu adımlar Transatlantik ilişkilerde dalgalanmalara yol açtı.

Transatlantik

ilişkiler bu gelişmelerle sallantıya girmişken, Ekim 2021'de Rusya'nın Ukrayna sınırı boyunca geniş çaplı ikinci bir askeri yığınaklanmaya gittiği görüldü. Rus

askeri yetenekleri sahadaydı, Ukrayna'ya dönük niyetleri ise o dönemde belirsizdi. Aralık 2021'e kadar geçen sürede Rusya ile Ukrayna arasındaki ipler iyice gerildi; Rusya'nın niyetleri su yüzüne vurmaya başladı. Bu ihtilaf döngüsü Batıyı ve Batılı kurumları artan oranda içine çeken bir dönemece girdi. Rusya, 2022 yılına girmeden Ukrayna krizi bağlamında ABD ve NATO'ya birer anlaşma taslağı iletti. Bu taslaklar özetle şu maddeleri kapsıyordu:

- Ukrayna ve Gürcistan'a İttifaka üye olmasına kapıyı açık bırakan 2008 NATO Bükreş Zirvesi kararlarının geri alınması;
- İttifakın, NATO-Rusya Kurucu Senedinin imzalandığı 1997 yılındaki statükoyu kabul etmesi, Rusya'nın yakın çevresindeki İttifak üyesi ülkelerde konuşlu kuvvetlerin/askeri altyapısının çekilmesi;
- Batının ve kurumlarının Kafkasya ve Orta Asya'daki durum ve gelişmelere müdahil olmaktan sakınması.

ABD ve NATO bu talepleri kabul etmediler. Krizin çözümü için ikili çerçevelerde Putin'le temasları arttırdılar, 2022 Ocak ayında NATO-Rusya Konseyini topladılar. Hiçbir diplomatik temas ve diyalog girişimi sonuç vermedi. Nihayetinde, kendisinin altında imzası bulunan uluslararası taahhütleri uyarınca egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tanıdığı Ukrayna'yı, 'yönetimde bulunan Nazilerden arındırmak ve Ukrayna silahlı kuvvetlerini tasfiye etmek' üzere Rusya 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya karşı kendi tanımıyla 'özel askeri operasyon' başlattı.

Madrid'te düzenlenen NATO Liderler Zirvesinin arka planında, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın göbeğinde patlak vermiş, küresel güvenliği derinden sarsan bir savaşın dramatik etkileri bulunuyordu.

Madrid Kararları ve Stratejik Konsept

2014'te Rusya'nın

Kırım'ı işgal ve ilhak etmesinden sonra, özellikle Rusya'ya coğrafi olarak yakın müttefik ülkelerdeki savunma önlemlerini artıran NATO, dönemin dinamikleri ışığında tehdit odaklarından biri olarak 'Doğudan gelen sınama'yı tanımladı. Diğer bir tehdit kaynağı olarak ise aynı yılda Suriye ve Irak'ta IŞİD'in sahne almasıyla birlikte terörizme vücut veren 'Güneyden gelen sınama'yı tehdit değerlendirmesi kapsamına aldı.

2022 NATO Madrid

Zirvesinde ilan edilen [Stratejik Konseptin](#) güvenlik ortamını tanımlayan ve asli tehdit unsurlarını belirleyen bölümleri son sekiz yıldır NATO çalışma ve faaliyetlerinde esasen yer verilmiş değerlendirmelerle tamamen uyum içindeydi. İttifakın önümüzdeki on yıllık yol haritasını ortaya koyan Stratejik Konseptte (SKON) zemin oluşturan NATO 2030: Yeni Bir Çağ İçin Birliktelik başlıklı kapsamlı [Raporda](#) yer alan gözlem ve tavsiyelerin ana yönelimiyle de örtüşüyordu.

Stratejik

Konseptle birlikte, Rusya ve terörizmin her tür ve tezahürü NATO için sırasıyla artık resmen biri doğrudan ve önemli bir simetrik tehdit (Rusya), diğeri ise doğrudan bir asimetrik tehdit (terörizm) kaynağı olarak kabul edildi.

SKON, demokrasiye

bağlı, bireysel özgürlüklere saygılı ve hukuk devleti normlarına sahip demokratik ülkeler topluluğu olan NATO'nun, demokrasi dışı rejimlerin/oluşumların dünya

siyaset sahnesindeki zorlayıcı ve saldırgan tutumları karşısında üyelerinin ve demokratik kurumlarının dayanıklılığını artırmak yükümlülüğüne özellikle vurgu yapan temel bir belge olarak kayıtlara girdi.

İttifak üyesi

ülkelerin her tür güvenlik endişelerinin karşılanmasında Transatlantik dayanışma ve uyumu sağlamak üzere NATO bünyesindeki danışmaların öncelenmesi gereği SKON'da teyit edildi.

Yükselen Çin

gerçeğiyle de yüzleşilmek suretiyle, İttifaka doğrudan askeri bir tehdit oluşturmayan bu ülkenin küresel ölçekli sınamalar (iklim değişikliği, salgınlar gibi) karşısında hem bir iş birliği ortağı hem stratejik (sistemik) rakip olduğu teslim edildi.

SKON'da, Soğuk

Savaş ertesi dönemde NATO'nun belirlediği üç temel görev (kolektif caydırıcılık/savunma, kriz önleme ve yönetimi, iş birliğine dayalı güvenlik) yeni çağın gereklerine göre, ancak her üç temel görevi de kapsayacak bütüncül bir bakış açısıyla güncellenerek tanımlandı.

Dünya çapındaki

krizler ve tehditleri besleyen yeni etkenler (siber, hibrit tehditler, yeni ve çığır açan teknolojiler, iklim krizi, uzay) ışığında NATO'nun, siyasi rolünü de güçlendirecek şekilde küresel bir bakış açısına sahip olması gerektiğinin altı çizildi.

Madrid Zirvesinde,

gereğesi NATO'nun kurucu belgesi olan Washington Antlaşması'nda yatan açık kapı politikası uyarınca İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliklerinin önünün açılması kararı da tarihi bir gelişme olarak kayıtlara girdi.

Geçmiş dönemlerde de yapıldığı üzere, önümüzdeki on yıllık dönemin gereklerini karşılayacak SKON bağlantılı hazırlık ve uygulama çalışmalarına başlandı. Bu çalışmaların tamamlanmasıyla birlikte SKON aracılığıyla kamuoylarına ilan edilen yükümlülüklerin pratikte hayata geçirilmesine başlanacaktır.

2023'te NATO'yu Neler Bekliyor?

Son beş yıldır üç ana aktörün (ABD, Rusya ve Çin) ilan ettikleri ulusal güvenlik stratejileri incelendiğinde, küresel güvenlik ortamına stratejik rekabetin damga vurduğunu gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda, ABD için Çin giderek öne çıkan bir rakiptir. Rusya için ABD ile NATO/AB artık hasım güçlerdir. Çin ise, ABD ile cepheleşmeyi en azından kâğıt üstünde arzulamamakla birlikte, stratejik rekabet ortamına kendisini iddialı hedeflerle hazırlayan küresel bir aktöre dönüşmüştür.

Stratejik rekabetin kızıştığı, sahada ise Rusya'nın saldırganlığının arttığı bir ortamda NATO da Avrupa-Atlantik coğrafyasının güvenliğinden sorumlu bölgesel bir kuruluş olarak mevcut gerilimlerden payını almakta ve gelecek on yıldaki rol ve konumunu son derece girift özellikleri bulunan sınamalar ışığında uyarlamaktadır.

NATO'nun Rusya karşısındaki tutumu netleşmiş ve SKON'a yansımıştır. Bu bağlamda Rusya, İttifak için doğrudan ve önemli bir tehdit olarak ilk sırada yerini almıştır. Bu tehdit değerlendirmesi, NATO'nun gelecek on yıllık dönemde Rusya ile bağlantılı savunma planlaması ve faaliyetlerine yön verecektir.

Aynı gözlem her

tür ve tezahürüyle terörizm için de geçerli addedilmelidir. Bu bağlamda, Temmuz 2016'da gerçekleşen NATO Varşova Zirvesi'nde istihbarattan sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığı kadrosunun tesis olunmasıyla birlikte, devlet dışı aktörlerin terör eylemlerine karşı mücadele sürecine kurumsal bir halka eklenmiştir. Mayıs 2017'de yapılan mini NATO Zirvesi'nde kabul edilen Terörizme Karşı Eylem Planı'nın içeriği geçen zaman zarfında genişletilmiş, bu çerçevede müttefik ülkelerin ilk planda münferiden sorumluluğu altında bulunan terörizmle mücadeleye dair toplu bir durumsal farkındalığın canlı tutulması, müttefikler arası istihbarat paylaşımının kapsamının genişletilmesi ve bu alanda NATO-AB iş birliğinin ilerletilmesi gibi hedefler belirlenmiştir.

Doğurdukları

sonuçlar itibariyle hayatın hemen her alanını kapsayan ve sınır tanımayan gelişim halindeki sınamalar ile yeni ve çığır açan teknolojiler de NATO'nun uğraş kulvarı içine girmiştir.

Derinleşen

stratejik rekabetin, küresel aktörlerin yanı sıra bölgesel oyuncularını da harekete geçirdiği ve şimdilik çok kutupluluğa kayma eğilimleri barındıran kurulum halindeki küresel güvenlik ortamındaki bu oyuncuları yeni arayışlara ittiği görülmektedir. Halen kaygan bir zeminde ilerleyen ana güçler arasındaki çekişmenin bölgesel aktörler ve kurumlar açısından hareket alanlarını genişleten mi, yoksa daraltan mı sonuçlar ortaya çıkaracağı belirsizliğini korumaktadır. Bu durum, hem siyasa hem akademi açısından sürekli mercek altında tutulması gerekli bir sorunsal sahneye sürmüştür.

Fatih Ceylan, Büyükelçi (E.)

1957 Bursa doğumlu. 1979 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Dışişleri Bakanlığına girdi. Master Derecesini Rutgers(ABD)/Princeton Üniversitelerinden aldı. İslamabad Büyükelçiliği, Deventer Başkonsolosluğu ve NATO nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğinde, Brüksel Büyükelçiliğinde ve AB nezdindeki Türkiye misyonunda çalıştı. Düsseldorf'ta Başkonsolosluk, Sudan ve NATO nezdinde Büyükelçilik yaptı. Merkezdeki son görevi İkili Siyasi İlişkilerden Sorumlu Müsteşar Yardımcılığıydı. 2019 Şubat ayında emekliye ayrıldı.

Bu yazıya atıf için: Fatih Ceylan, "Büyük Güç Mücadelesinde NATO'nun Konumu ve 2023'teki Hedefleri" Panorama, Çevrimiçi Yayın, 04 Ocak 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/01/04/fc-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.